

# R-construint la ciutat

Les ciutats canvien a un ritme vertiginós. El mercat immobiliari i els interessos polítics modelen barris sencers, mentre els solars i els edificis buits mostren que cada vegada hi ha una construcció més deshumanitzada. No obstant això, cada vegada més col·lectius d'arquitectes i d'urbanistes treballen conjuntament per repensar la metròpoli i transformar el paisatge urbà perquè respongui a les necessitats del seu veïnat. Però, com es pot incidir col·lectivament en l'espai físic i social des de l'arquitectura?

"Fa uns anys, van començar a aparèixer uns grafitis misteriosos als murs de la ciutat nova de Fes, al Marroc. Es va descobrir que els traçava un rodamón, un camperol emigrat que no s'havia integrat a la vida urbana i que, per orientar-se, havia decidit marcar itineraris del seu propi mapa secret, superposant-los a la topografia de la ciutat moderna que li era estranya i hostil".

**Suïcidis exemplars**  
d'Enrique Vila-Matas

**Toni Solanas**

quadernsdillacrua@setmanaridirecta.info

La raó profunda que ha provocat la crisi del sector immobiliari en què ens trobem és la falta de sincronització entre l'oferta i la demanda. El fet és prou conegut, amb un milió d'habitatges buits, hi ha milions de persones que no troben un habitatge digne on viure. L'oferta ha pretès ensinistrar la demanda de manera que l'habitatge no era un bé per gaudir sinó un joc de la piràmide amb què enriquir-se de manera ràpida.

Hi ha, però, una altra manera d'analfitzar fins on hem arribat: adonarnos de la crisi de coneixements que ha patit la demanda d'habitatges. Només amb la recuperació de coneixements, evitant la pèrdua de l'antiga saviesa constructiva pròpia dels nostres avantpassats, podrem disposar de les eines necessàries per aconseguir la transformació del sector de la construcció i tornar a fer que la demanda respongui a les necessitats reals.

*Només amb la recuperació de coneixements podrem disposar de les eines necessàries per aconseguir la transformació del sector de la construcció i tornar a fer que la demanda respongui a les necessitats reals*

Els millors materials i les millors tècniques constructives per proporcionar benestar a casa nostra o allà on treballem s'han perdut i s'han substituït pels anomenats edificis malalts i per



r-lab

espais urbans freds i tristos. En un context de creixement i de riquesa econòmica continuada, a poc a poc, s'ha anat perdent la saviesa de viure bé, del confort i de l'habitabilitat dels espais dins i fora dels nostres edificis.

Quan ens trobem a dins de les antigues masies, avui abandonades o reconvertides en allotjaments de turisme rural, hi ha alguna cosa –més enllà del contacte amb la natura– que ens fa sentir bé. Les cases de pagès estaven orientades al sud, la millor manera d'aprofitar el sol per escalfar-nos a l'hivern i –amb una parra davant de l'entrada– de protegir-nos a l'estiu. Al nord, no hi havia forats i es recollia

l'aigua de pluja. Els murs eren gruixuts i pesants per aprofitar la inèrcia que manté l'escalfor del dia a la nit i estaven arrebossats amb morter de calç, que –per la seva higroscopicitat– permetia la transpiració dels murs i regulava la humitat interior, amb la qual cosa la sensació de confort augmentava considerablement.

Actualment, cap empresa constructora ens arrebossarà una paret amb morter de calç. De fet, poca gent professional ho sabrà fer. Probablement defensaran que ho fem amb morter de pòrtland, que és molt millor i més econòmic. Això no és del tot cert: de fet, l'únic avantatge del pòrtland és que és

més fàcil de col·locar que el morter de calç, per tant, la mandra de la professional que ha d'actuar sobre l'edifici és l'únic argument que juga en contra de la nostra salut i de la del planeta.

Així, la transformació social no la produirà l'arquitectura, com a disciplina –més enllà del compromís d'algunes tècniques amb la bioarquitectura–, la produirà la demanda amb coneixement i saviesa. Això no significa que haguem de repetir mimèticament la masia tradicional, sinó que apliquem el mateix coneixement que va permetre produir les cases de pagès en un entorn diferent que camina cap a la precarietat de recursos.

## L'habitatge en clau humana

Gemma Garcia

El model d'habitatge ha de respondre a les necessitats i les possibilitats de la població. De moment, el model protegit per l'administració ha generat 71.362 desnonaments entre 2008 i 2011 als Països Catalans, segons el Consell General del Poder Judicial. 71.362 famílies han perdut la casa. Davant d'aquesta situació, hi ha diverses plataformes i associacions que promouen un habitatge en clau humana. I això no només significa promoure i defensar espais sostenibles energèticament i en coherència amb l'entorn, sinó, també, incorporar la idea d'un nou model de vida. Per a Sostre Cívic, el nou model passa per trencar la dicotomia entre lloguer o compra-venta. Existeixen altres camins d'accés a l'habitatge, com els models de cooperatives d'ús. La usuària compta amb l'habitatge mentre l'usa, per tant, el bé de primera necessitat no es pot convertir en un bé d'ús especulatiu. Com indica Sostre Cívic, els Models de Cooperatives d'Ús (MCU) ja "funcionen des de fa més de 100 anys als països escandinaus (model Andel), a Alemanya (Wohnprojekte) i també a l'Amèrica Llatina (FUCVAM)".

Parlar d'ús vol dir interrogar-se sobre les necessitats. Per aquesta raó, hi ha iniciatives que defensen un model d'habitatge que integri dos tipus d'espais: els particulars de cada unitat familiar i els comuns. Des d'una òptica empresarial, Vida+facil promou un model d'edifici que compta amb la figura d'una gestora que dinamitza els espais comuns, que la usuària paga per ús. En el cas de les propostes cooperatives, s'incideix en la configuració d'un disseny participatiu i personalitzat dels habitatges i en espais comuns. Amb una mirada ben àmplia de tot allò que ha de tenir en compte un habitatge per estar veritablement al servei de la societat, la cooperativa Gest Cívic ofereix serveis tècnics integrals sobre arquitectura, energia i territori. Es tracta d'un projecte que defensa una "perspectiva holística" i que incorpora els tres principis bàsics de l'habitat sostenible i la cohesió social: economia, societat i ecologia.

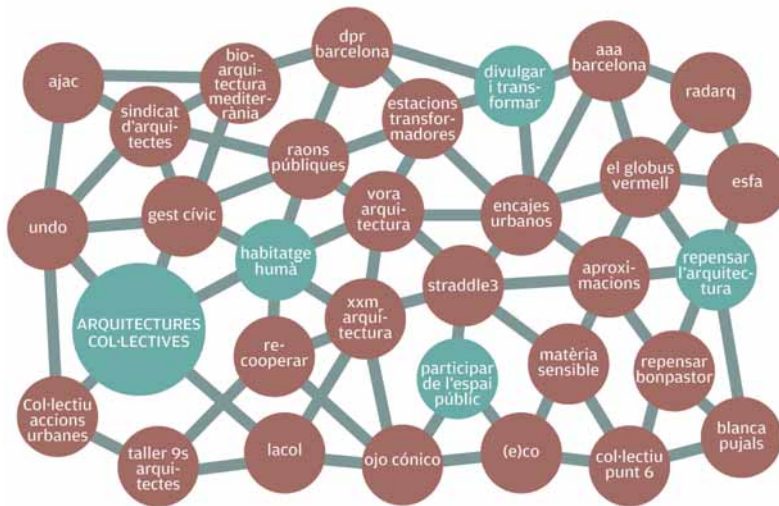
## Arquitectura: una mirada crítica i universal

Alba Gómez

A la ciutat de París, als anys 50 del segle XX, s'ubica la història de *Le ballon rouge*, el film que mostra la relació deliciosa entre un nen i un globus vermell que es troben fortuïtament. Aquesta al·legoria de la llibertat i la imaginació ha inspirat el col·lectiu El globus vermell, un grup d'arquitectes que es dediquen a divulgar la seva disciplina entre les persones no arquitectes. Per a aquestes activistes del coneixement, l'edat no és cap límit perquè, a l'hora de repensar la ciutat, el que preval és la imaginació, la reflexió i el debat.

Amb una vocació semblant a la gent del globus, altres grups d'arquitectes han posat en marxa iniciatives

divulgatives similars. Una mostra és el portal *Què és arquitectura?*, que conté material audiovisual per acostar la disciplina arquitectònica a la mainada. La idea, afirmen les responsables d'aquesta web, és "despertar-los la curiositat vers l'entorn espacial, tectònic i urbanístic". Una altra experiència és l'organització cultural *Arquitectura Reversible*, integrada per quatre persones que es dediquen a donar valor a l'arquitectura com un bé preuat que ens envolta i que sovint ignorem. La seva activitat més destacada té lloc un cap de setmana a l'any i consisteix a obrir la porta de 200 edificis barcelonins que habitualment estan tancats perquè la ciutadania els redescobreixi.



## Repensant l'espai públic

Oriol Agulló

La funció de l'arquitectura en una societat on els valors centrals són la inclusió social i la democràcia participativa és lliurar les eines a la ciutadania amb l'objectiu de proporcionar-li el dret i la capacitat de decidir sobre el seu espai, fomentant la interacció entre equips tècnics i veïnat al voltant de l'objecte arquitectònic.

Així doncs, el disseny de processos participatius és central en la construcció de la ciutat. L'objecte arquitectònic, doncs, és el mitjà pel qual es representa el consens dels diferents agents de la ciutat, generant identitat i sentit de pertinença i, per tant, una implicació activa de la ciutadania en el desenvolupament de la ciutat.

L'any 2009, el concurs *Raons Públiques*, organitzat per l'Ajuntament de Barcelona i el Foment dels Arts i el Disseny, es va proposar triar un racó deteriorat a cada districte i con-

vocar la gent interessada a elaborar propostes que donessin solucions originals per millorar l'espai públic. El grup de Cooperació Local d'Arquitectes Sense Fronteres va detectar que el concurs es limitava a arquitectes, dissenyadores i urbanistes i que, per tant, el veïnat dels barris no s'implicava en el desenvolupament de propostes. Per aquest motiu, van decidir crear el grup *Raons públiques*, un col·lectiu integrat per educadores socials, urbanistes, antropòlogues, dissenyadores i arquitectes, que va decidir actuar i començar a activar els barris on cada mes es convocava el concurs.

Aquest va ser el seu primer pas, però el grup ha anat evolucionant cap a la investigació pràctica de noves metodologies d'intervenció en l'espai públic que fomenten la participació ciutadana, amb el repte de millorar la gestió de la ciutat a través de la inclusió directa de la seva ciutadania en la presa de decisions.

## BaM 2012. Bioarquitectura a la editerrània

Toni Solanas

De manera subtil, vivim enmig del neocolonialisme en què els països freds del nord d'Europa estan imposant als països del sud –els anomenats PIIGS (Portugal, Irlanda, Itàlia, Grècia, Espanya)– una cultura vital i constructiva que els és aliena, més enllà de les directrius econòmiques i financeres. A les zones de clima mediterrani, tenim quatre eines per aconseguir el confort climàtic dels edificis: la inèrcia, la ventilació creuada, les ombres i l'aïllament. Als països que arriben a estar a deu graus sota zero a l'hivern i no arriben als 30 graus a l'estiu, els convé molt l'aïllament i una estancitat a l'aire exterior molt elevada. Aquí, llevat del Pirineu, poques vegades estem sota zero i, a l'estiu, podem arribar a 40 graus, per tant, ens convé treballar amb la inèrcia, els aïllaments, les ombres i les ventilacions creuades. Malauradament, la majoria d'eines de projecte obligatòries, els certificats i la pròpia normativa de la Generalitat sobre habitabilitat estan orientades als climes més freds que el nostre. L'associació BaM (Bioarquitectura Mediterrània), nascuda fa pocs mesos a Barcelona, es va crear per afavorir la construcció saludable i participativa per tal d'evitar la pèrdua del coneixement constructiu tradicional als països de clima mediterrani. Té l'objectiu de conservar la saviesa d'una cultura pròpia d'un clima i d'un entorn determinats. I no només en el camp de la construcció, sinó de manera holística i transversal. Des de l'associació, es potencien exemples de bones pràctiques de la vida mediterrània, centrades especialment en la lentitud del pas del temps, la riquesa, l'abundància i la qualitat de l'espai públic, a fi d'afavorir la relació entre les persones i la cohesió social. Es donen a conèixer edificis saludables i confortables, que també generen cooperació social. Es desenvolupen processos sobre l'autonomia personal i s'afavoreix el coneixement en autoconstrucció i cultiu alimentari. Es busca millorar la relació entre el camp i la ciutat introduint l'agricultura a l'urbs amb una gestió equilibrada per protegir el territori. Es lluita per deixar de considerar l'habitatge com un valor de canvi i el sòl com un valor especulatiu. Des de BaM, en definitiva, es vol protegir el terreny de valor agrícola de qualsevol operació d'ocupació, incrementar l'autonomia energètica de la ciutadania i estudiar la pobresa energètica per evitar els problemes de materials, de sistemes constructius i de gestió propis de la Bioarquitectura. L'entitat organitza diversos actes, com el congrés que se celebrarà els dies 17, 18 i 19 de maig, en què participaran una vintena de ponents provinents d'Itàlia per relatar les seves experiències i debatre com es pot treballar des de l'arquitectura mediterrània cap a un món més saludable i just per a les persones que l'habituen.

MÉS INFORMACIÓ: [www.bamconf.org](http://www.bamconf.org)